

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2012

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(18–19 квітня 2012 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 10

Редакційна колегія: **А. Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., чл.-кор. НАН України (голова); **С. В. Руденко**, канд. філос. наук, доц. (відп. секр.); **І. С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **А. М. Лой**, д-р філос. наук, проф.; **В. І. Лубський**, д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа**, канд. політ. наук, доц.; **М. І. Обушний**, д-р політ. наук, проф.; **В. І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук**, канд. філос. наук, доц.; **М. Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **П. П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **В. І. Ярошовець**, д-р філос. наук, проф.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 6 від 27 лютого 2012 року)*

"Дні науки філософського факультету – 2012", Міжн. наук. конф. (2012 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2012", 18–19 квіт. 2012 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. – Ч. 10. – 119 с.

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; ☎ (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2012

вав і пускав для князя яструбів під час полювання) чи *сідельний* (на зразок конюшого) були чітко ознайомлені зі своїми обов'язками.

Соціальний склад службовців княжого двору був неоднорідний. "До нього входили й аристократії з бояр і старших дружинників, і дрібні посадовці, й слуги, котрі далеко не завжди були особисто вільними людьми. Та всі вони виконували княжу службу й були об'єднані особистими неформальними зв'язками. Взаєминам між людьми двору були притаманні суперництво й інтриги, що якоюсь мірою врівноважувалися стосунками солідарності та взаємодопомоги" [*Хачатурян Н. Г.* Запретный плод... или Новая жизнь монаршого двора в отечественной медиэвистике // *Двор монарха в Средневековой Европе.* – М., 2004. – Вып. 1. – С. 17].

Отже, IX–XII ст. є періодом лише зародження державної служби. І хоч у цей час вона не набула чітко означеної інституціональної форми, проте забезпечувала достатньо ефективне виконання державних функцій, що дозволило Київській Русі підтримувати статус однієї з розвинутих та успішних держав середньовічної Європи.

***Т. А. Матвеева, канд. юрид. наук, доц.,
НУ "ЮА України ім. Я. Мудрого", Харків
matveeveta@yandex.ua***

ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ГЕТЬМАНЩИНИ ПІСЛЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1648–1654 рр.

Внаслідок національно-визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. виникла держава Гетьманщина. Еволюція її йшла: 1) шляхом боротьби між собою двох типів державного устрою – республіканського та монархічного; 2) гетьмани, що отримували булаву від Генеральної Ради, визнавали зверхність над собою, пріоритет законодавчої влади – парламенту. Виговський, Дорошенко були представниками республіканського типу правління. Хмельницький, Самойлович, Мазепа, які намагалися перетворити владу гетьмана в спадкову конституційну монархію, необмежену рішеннями Генеральної Ради, були представниками централізованого монархічного устрою Гетьманщини; 3) справжнім органом прямого народоправства, нагадуючи віча доби середньовіччя, була Генеральна Рада – парламент Гетьманщини. Участь у ньому могли брати всі, хто належали до козацького стану, зокрема знатні військові товариші і старшина, запорожці, православне духовенство, міщани та селяни. Тому залежно від участі в парламенті рядового козацтва він називався "Чернецьким", "червневим", "Чорним", а від його чисельності – "Великим", "вальним", від його загального значення "Генеральним", "Явним" тощо. Іноді участь в генеральній Раді приймало декілька тисяч населення; 4) особливо велике значення парламент мав на початку Хмельниччини. Саме на Раді 1648 року в присутності 70000 козаків обговорювався лист Киселя про замирення з Польщею, у червні 1651 року зібрання Ради під Берестеч-

ком вирішило не миритися з поляками, збиралася рада у 1652–1653; питання про перехід України під протекторат російського царя, при участі всіх соціальних верств населення, також було прийнято на Раді в 1654 р. в Переяславі.

Однак, збільшення концентрації влади в руках гетьмана Б. Хмельницького, парламент не тільки рідше збирається, а навіть його місце заступає Рада генеральної старшини – вузький законодавчо-дорадний орган влади, на якому гетьман самовладно вирішував все питання лише з представниками від полків.

Після смерті Б. Хмельницького, знову почали скликатися Ради гетьманами – Виговським та Дорошенко, які були прихильниками республіканського устрою держави. Поступово зржується і компетенція Генеральної Ради, у 18 ст. вона зводиться до формального затвердження "статей" – договірних пунктів між гетьманським та царським урядом і простим схваленням погодженої царським урядом кандидатури гетьмана.

Перетворенню парламенту Гетьманщини у постійно діючий законодавчий орган влади заважала велика кількість учасників Ради, випадковість її складу. Генеральна Рада була дітищем військової демократії запорожців і в процесі творення національної державності її роль зржувалася через недостатню ефективність у державотворенні.

На чолі держави стояв гетьман, який наділявся широкими державними повноваженнями для виконання політичних, військових, фінансових і судових функцій. Першим гетьманом України біло обрано Б. Хмельницького, який з січня 1649 року був гетьманом Війська Запорізького. Саме після перемоги козаків над Річчю Посполитою під Корсунем українське військо вручило Б. Хмельницькому клейноди збіглих коронних гетьманів – їхні булави та бунчуки.

Визнавали Б. Хмельницького монархом суверенної і російський цар; турецький султан, що називав його "славою монархів християнських"; польський король, посла якого вручили Б.Хмельницькому разом з привілеєм на вільності германську булаву і бунчук, червону корогу; надіслав лист з Англії і Олівер Кромвель.

З 1650 року Б. Хмельницький зосереджу в своїх руках самодержавну владу. Він видавав універсали – загальнообов'язкові нормативні акти, листи, розпорядження, прикази, присвячені організації та діяльності державних інституцій; він скликав Ради – військової і генеральної старшини; був вищою судовою інстанцією і верховним головнокомандуючим; наділяв козацьку старшину земельними володіннями на ранг (за службу).

Гетьман та його найближчі помічники – генеральна старшина – ставили генеральний уряд. Членами уряду призначили їх Рада генеральної старшини або гетьман. Вони керували окремими галузями управління. Так, генеральний обозний, генеральний осавул, генеральний хорунжий керували військовими справами, відповідали за боєздатність збройних сил, їх матеріальне забезпечення; генеральний суддя очолював апеляційну інстанцію для полкових та сотенних судів; генеральний

підскарбій завідував державною скарбницею. Ці міністеріали утворювали генеральну військову канцелярію. З 1657 року в ній працювало 12 канцеляристів, усі з освітою і знанням мов. В канцелярії вони готували проекти гетьманських універсалів, складалися листи до полковників, шляхти, духовенства з відповідями, поясненнями на їх запитання і повідомлення про результати розгляду справ; підтверджували права міст, встановлювали мита і надавали привілеї купцям; давали оборонні універсали для різних осіб.

Під час національно-визвольної війни в Україні почала формуватися власна судова система, яку визнавав царський уряд. У царевій грамоті від 27 березня 1654 р. за Україною визнавалося право мати власні суди та судитися "по своїм прежнім правам".

Спочатку судові функції виконували уряди різних рівнів, однак незбаром у їхньому складі стали виокремлюватися колегії, а також урядовці, яким доручалося постійно виконувати судові функції. Цей процес свідчить про поступову диференціацію органів публічної влади в Україні, тобто утвердження української національної держави, що випереджало розвиток судової системи як самостійного інституту і в Росії, і в Речі Посполитій. Вищим судовим органом був Генеральний військовий суд. До нього входили генеральний суддя і генеральна старшина.

У другій половині 17 ст. в Україні продовжує існувати організація судів, яка склалася за часів Б. Хмельницького. Але полкова старшина та українська шляхта, що отримала від гетьмана землі на Україні, зберегла право на вотчинний та доменіальний суд. Доменіальний суд, якому підлягали селяни магістратських і ратушних сіл, здійснювали магістратури та ратуші. Цим же правом почали користуватися й козацькі старшини. "царські люди" в Україні. Існування суду церкви було санкціоновано Собором 1667 р. Починаючи з другої половини 17 ст. міські суди потрапили значною мірою під вплив сотенної адміністрації. Самостійність зберегли лише магістратські суди таких великих міст, як Київ, Чернігів, Переяслав та інші. Таким чином можна сказати, що під час визвольної війни на лівобережній Україні виникла власна національна держава Гетьманщина якій була притаманна система центральних органів влади, парламент – Генеральна Рада, гетьман, Генеральний уряд) а також система місцевого самоуправління, що проіснувала майже до припинення існування Гетьманщини у 1782 р.

Д. В. Неліпа, канд. політ. наук, доц., КНУТШ, Київ

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ЯК ПЕРЕШКОДА ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННЮ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Етичний аспект державної служби (як професійної діяльності державних службовців з підготовки пропозицій щодо формування державної